

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan Kunta- ja terveysjaos 19.10.2021

Toimitusjohtaja Torbjörn Stoor torbjorn.stoor@fskc.fi

Sosiaalialan osaamiskeskukset/ Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området - FSKC

Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Teema: Sosiaalialan osaamisen ja palvelujen kehittämistarpeet sote-uudistuksen toimeenpanossa.

Sosiaalialan osaamiskeskusten asema uudessa sote-rakenteessa. Osaamiskeskusten resurssien tarve ja riittävyys.

Sosiaalialan osaamiskeskukset ja ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja lausua esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2022. Asiassa esitämme näkökulmaa sosiaalialan osaamiskeskusten puolesta yleensä ja ruotsinkielisestä sosiaalialan osaamiskeskuksesta erikseen. Sosiaalialan ja sosiaalipalvelujen kehittämisen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan kokonaisuuden turvaaminen on erityisen ajankohtainen teema, kun on odotettavissa, että suurin huomio alallamme kiinnittyy nyt ja vuosiksi eteenpäin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen implementointiin ja rakenteellisiin haasteisiin.

Kuulemisen ja lausunnon pääkohdat:

- Osaamiseen ja kehittämiseen, sekä terveydenhuollon, että varsinkin sosiaalihuollon osalta tulisi voida kiinnittää erityistä huomiota sote-uudistuksen toimeenpanon yhteydessä. Osaamisen edistämiseen, substanssikehittämiseen ja tutkimustoimintaan ei soisi tulevan katkosta tai esteitä uudistuksen toimeenpanon kiireellisyydestä johtuen.
- Sosiaalialan osaamiskeskusten asema on suhteessa uudistuksen suunnitteluun ja toimeenpanoon vielä ratkaisematta samoin, kun koko alan kehittämis- ja tutkimustoiminnan rakenteiden (TKIO) ja tehtävien laaja kuva ja valtakunnallinen ohjauslogiikka. Olisikin suotavaa, että varmistettaisiin sosiaalialan osaamiskeskusten asema, tehtävä ja rahoitus myös 01.01.2023 jälkeen koska varmuutta korvaavan rakenteen, ja varsinkin sosiaalialan näkökulmasta, kehittymisestä ei ole.
- Valtion talousarviossa on varattu vuodelle 2022 3 M euroa valtionapua yhteensä kaikkien sosiaalialan osaamiskeskusten perusrahoitusta varten. Rahoitustaso on ollut vuodesta 2014 samalla tasolla ja osoittautunut riittämättömäksi. Sote-uudistus tuo kehittämistoiminnalle monia uusia haasteita ja riittämätön perusrahoitus ei ole omiaan tukemaan uudistuksen toimeenpanoa ja tehokasta kehittämistoimintaa. Riittämätön perusrahoitus vie pahimmassa tapauksessa huomion muualle, kun uudistuksen edistämiseen. Tämän lisäksi olisi suotavaa jatkaa ja varmistaa, että sosiaalialan osaamiskeskuksille voidaan edelleen suunnata valtionavusteisia hankkeita joita voidaan toimeenpanna valtakunnallisesti. Näiden hankkeiden substanssikärjet suunnattaisiin sosiaalialan tiedonhallinnan, rakenteellisen sosiaalityön, lastensuojelun moniammatilliseen ja erityisosaamista edellyttävien monialaisten palvelujen (ns. OT-keskukset) kehittämiseen.

Sosiaalialan osaamisen ja palvelujen kehittämistarpeet sote-uudistuksen toimeenpanossa

Sote-uudistus etenee varsin tiukan aikataulun puitteissa. Erot eri hyvinvointialueiden valmistelun tilassa vaihtelevat. Voidaan olettaa, että valmistelu kohdentuu pääosin uudistuksen käytännöllisiin ja perustoiminnan toimivuuden varmistamisen liittyviin asioihin. Kysymysmerkiksi jää siten, miten saadaan

mobiloitua osaamisen edistämiseen ja palvelujen kehittämiseen liittyvää aikaa ja resurssia vuonna 2022 mutta myös sen jälkeen. Kehittämistoiminnan vaikuttavuuden kannalta yksi tärkeimmistä edellytyksistä on toiminnan jatkuvuus ja pitkän aikavälin tavoitteellisuus. Jos kehittämistoimintaan tulee syystä tai toisesta katkoksia alkaa ammattilaisten ja organisaatioiden mobilisointi tulevaisuuden kehittämisagendan suhteen monilta osin alusta. Sosiaaliala on erityisen haavoittuvassa asemassa tällä saralla verrattaessa terveydenhuoltoon. Sosiaalialalle muodostuu täysin uudet palvelutuotannon rakenteet ja siten kehittämistoiminnalle luodaan vieläkin haasteellisemmat puitteet. Yhtenä esimerkkinä osa-alueista joka on vaarassa jäädä huomioimatta jatkuvuuden kannalta on sosiaalihuollon osalta tiedonhallinta ja erityisesti kirjaamisosaamisen kehittäminen. Rakenteellista kirjaamisosaamista on valtakunnallisesti edistetty Kansa-koulu -hankkeiden toimesta monta vuotta, mutta rahoitusteknisistä epäselvyyksistä johtuen vaarana on, että tämä toiminta päättyy tämän vuoden loppuun mennessä. Voidaan olettaa, että sote-uudistuksen toimeenpanossa sosiaalialan kirjaamisosaamisen kehittäminen ei ole priorisoinnin suhteen etusijalla ilman erillistä ja valtakunnallisesti kattavaa rahoitus pohjaa.

Sosiaalialan ruotsinkielisellä kehittämistoiminnalla ja toiminnan koordinoinnilla on sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan kautta 20 vuoden perinteet. Lähtökohtaisesti tällaisen toiminnan vaikuttavuuden kannalta ratkaiseva tekijä on yli hyvinvointialueiden rajojen toimeenpantava kehittäminen ja osaamista vahvista tavoitekuva. Sote-uudistus asettaa luonnollisesti tällaiselle toiminnalle vieläkin korkeamman haasteen mutta myös mahdollisuuden. Tästä johtuen on Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen tuleva tehtävä ruotsinkielisen kehittämistoiminnan valtakunnalliseen tukeen erittäin tärkeä ja sen tehtävän valmisteluun varattava resurssi ratkaiseva.

Sosiaalialan osaamiskeskuksen asema uudessa sote-rakenteessa. Osaamiskeskusten resurssien tarve ja riittävyys (mom. 33.60.63)

Sosiaalihuollon asiakkailla on oikeus saada parhaaseen mahdolliseen tutkittuun tietoon pohjautuvaa palvelua kuten terveydenhuollossa. Sosiaalialan osaamiskeskukset tekevät lakisääteisen tehtävänsä puitteissa tällä hetkellä sosiaalialan tutkimusperustaista kehittämistä. Sote-lainsäädännön eduskuntakäsittelyssä esim. sivistysvaliokunta on omassa lausunnossaan (SiVL 5/2021 vp) kirjannut: ”Sosiaalialan osaamiskeskustoiminta mainitaan hallituksen esityksen (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, 36 §) hyvinvointialueiden yhteistyösopimusta koskevan sääntelyn perusteluissa, mutta ei varsinaisessa lakiehdotuksessa. Osaamiskeskuksia koskeva sääntely jää epäselväksi, ja sivistysvaliokunta katsoo, että osaamiskeskusten asema tulee turvata myös pykälissä, jotta vältetään lain epäselviltä tulkinnoilta”. Eduskunnan lausumat edelleen koko TKIO-asiayhteydessä olivat:

- eduskunta edellyttää, että sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta ja niiden rahoitusta koskeva erillislainsäädäntö saatetaan eduskunnan käsittelyyn siten, että se tulee voimaan viimeistään ennen sosiaali- ja terveystieteiden uudistuksen toimeenpanoa. Hallituksen on turvattava yliopistollisten sairaaloiden mahdollisuus tehdä edelleen tieteellistä tutkimusta ja tuottaa alan perus- ja erikoistumiskoulutusta.
- eduskunta edellyttää, että sosiaalihuollon tutkimusrahoituksen taso turvataan ja sosiaalihuoltoon luodaan yliopistosairaaloita vastaavan kaltaiset, palvelujen kehittämistä, tutkimusta ja koulutusta tukevat toimintarakenteet.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimusperustaisen kehittämisen tulevaisuuden turvaamisen kannalta, ja erityisesti sosiaalialan suhteen, on, että sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta ja niiden rahoitusta koskeva erillislainsäädäntö valmistellaan huolella ja laajassa yhteisymmärryksessä ja -toiminnassa alan toimijoiden kanssa. Aikaa valmistelulle on erittäin vähän ja asia on monitahoinen ja jopa kompleksinen. Kehittämistoiminnan turvaamisen yhtenä käytännöllisenä lähtökohtana voisi kuitenkin olla sosiaalialan osaamiskeskusten aseman turvaaminen kunnes mahdollisista uusista rakenteista on päästy suunnitelmallisesti yhteisymmärrykseen ja mielellään valtakunnallista toimintamallia soveltaen. Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan kaltaisten nykyisten tehtävien ja resurssien hajauttaminen suoraan hyvinvointialueille tuo mukanaan riskikuvan jonka vaikutuksista alan kehittämisen kannalta ei vielä ole tehty arvioita.

Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat ainoa ja pysyvä sosiaalialan valtakunnallinen kehittämisrakenne ja -toimijataho. Sosiaalialan osaamiskeskuksiin on varsinkin viime vuosina kohdennettu vastuuta ja tehtäviä alueelliseen ja valtakunnalliseen tutkimusperustaisen kehittämistoiminnan suunnitteluun ja toimeenpanoon.

Osaamiskeskukset ovat vuodesta 2015 suorittaneet tehtävää valtionavustuksen turvin valtakunnallisesti sosiaalialana kirjaamisosaamisen kehittämisessä ja toimeenpanossa joka omalta osaltaan edistää ja turvaa alan siirtymistä Kanta-palveluiden piiriin. Vuosina 2020-2022 toimeenpanee sosiaalialan osaamiskeskukset valtakunnallisesti laajan lastensuojelun monialaisen kehittämiskokonaisuuden. Tämän lisäksi ovat osaamiskeskukset osallisina sosiaalityön yliopistollisissa tutkimushankkeissa, jotka suoritetaan valtion tutkimusrahoituksen (VTR) nojautuen.

Sosiaalialan osaamiskeskusten valtakunnallinen rahoituspohja on näin pääosin muodostunut suoraan osaamiskeskuksille suunnatuista valtionavusteisista hankkeista ja perusrahoitukseen varattuun valtionapuun (3 M euroa per vuosi). Tämä rahoituksen kombinaatio on osoittanut varsin tehokkaaksi ja toimivaksi. Myös ruotsinkieliseen kehittämiseen on tällä tavalla pystytty varaamaan valtakunnallisesti riittävää resurssia. Yksi avain tällaisen kehittämistoiminnan toimeenpanoon on nimenomaan ollut suoraan osaamiskeskuksille suunnatut hankkeet ja valtionapuhaut. Näin on pystytty varmistamaan, että toimintaa harjoitetaan kattavasti koko massa. Osaamiskeskuksilla on rakenteensa ansiosta hyvä infrastruktuuri, rekrytointiverkostot ja alueellinen tuntemus palvelemaan tehokkaasti toiminnan tuotantoon ajoa. Substanssillisesti olisi mahdollista siten fokusoida sote-uudistusta tukeviin asiasisältöihin kuten sosiaalialan tiedonhallinnan, rakenteellisen sosiaalityön, lastensuojelun moniammatilliseen ja erityisosaamista edellyttävien monialaisten palvelujen (ns. OT-keskukset) kehittämiseen. Eräät näistä asiakokonaisuuksista on ilman valtakunnallista ja kattavaa resursointia vaarassa jäädä katvealueeseen. Tästä esimerkkinä toimii lastensuojelun kehittäminen joka on jäämässä näillä näkymin valtionrahoituksen osalta ainakin lähitulevaisuudessa varsin hajanaiseen kehittämistilaan.

Suurin yksittäinen ja jo pidemmällä aikavälillä muodostunut ongelma on sosiaalialan osaamiskeskusten perusrahoituksen taso. Tämän määrärahan turvin ovat sosiaalialan osaamiskeskukset pystyneet tähän asti ylläpitämään osaavan ja asiantuntevan henkilökunnan, joka on mahdollistanut moninkertaisen kehittämisvolyymin mobilisoinnin valtakunnallisesti. Toimintaympäristön perusteellinen muutos ja monena vuotena paikallaan pysyminen perusrahoituksen määrä ei kuitenkaan ole omiaan vahvistamaan sosiaalialan vaikuttavaa ja pitkäjänteistä kehittymistä. Korjausliike perusrahoituksen tasoon on toivottava. Korjausliike voisi tuottaa monin kerroin enemmän kehittämisen sisällölliseen kuvaan ja eteenkin sosiaalialan kehittämisen jatkuvuuden turvaamisen sote-uudistusta tukien.

Kunnioitavasti

Helsingissä 18.10.2021

Torbjörn Stoor, TJ, osaamiskeskusjohdon koordinaattori
Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området
Georgsgatan 18 A 8, 00120 Helsingfors
torbjorn.stoor@fskc.fi
+358 40 717 7367